Nació Digital, 09/09/20

10 propostes per descobrir el patrimoni a l'entorn del Cadí i el Pedraforca

Catalunya és un **país de patrimoni**, i enguany, quan viatjar a l'altra punta de món no forma part de les nostres prioritats, és una bona oportunitat per (re)descobrir-lo de la mà de **NacióDigital**.

El patrimoni cultural pot ser material, des de les restes de civilitzacions més antigues que s'han desenvolupat en aquest país fins a l'època contemporània amb l'impacte de la revolució industrial i l'energia. Però també immaterial, vinculat a les festes, tradicions, llegendes i a la manera d'obtenir recursos naturals i relacionar-se amb el medi. De fet, molt sovint patrimoni cultural i patrimoni natural van estretament vinculats ja que és impossible saber on comença la cultura i on ho fa la natura.

En aquesta nova entrega de **"Catalunya, país de patrimoni"** et proposem fer una ruta a l'entorn del Pedraforca i la serra del Cadí, començant al Berguedà, passant per l'Alt Urgell i acabant a la Cerdanya. Tres comarques molt properes en línia recta però separades precisament per muntanyes com el Cadí, el Moixeró i el Pedraforca. 10 propostes que comencen buscant l'essència de la Patum al centre de Berga i que acaben a la Farmàcia Esteve de Llívia, una de

les més antigues d'Europa. També inclouen el patrimoni miner i ferroviari de l'Alt Berguedà, restes de dinosaures, l'única catedral romànica del país així com el llegat de trementinaires i la recuperació de l'acordió diatònic, entre altres.

1. L'essència de la Patum de Berga
2. Tren del Ciment i Jardins Artigas
3. Dinosaures de Fumanya
4. Pedraforca, la muntanya màgica
5. Les trementinaires de Tuixent
6. La catedral romànica de la Seu d'Urgell
7. Arsèguel, capital catalana de l'acordió
8. Els búnquers de la Guerra Civil de la Cerdanya
9. La Farmàcia Esteve de Llívia
10. Telecabina Cadí-Moixeró

L'itinerari està pensat tant per fer-lo de manera íntegra des del Berguedà fins a la Cerdanya fent una volta en sentit horari a l'entorn del Pedraforca i de la serra del Cadí. Ara bé, també es pot afrontar centrant-se en alguns dels sectors: Berga i l'Alt Berguedà, el peu del Pedraforca, Tuixent i la vall de la Vansa, la plana de la Seu o la plana de la Cerdanya. **Comencem?**

Exposició de les comparses de la Patum. Foto: Ajuntament de Berga

1. L'essència de la Patum al centre de Berga

Berga és sinònim de **Patum**, una de les festes més arrelades i singulars del

país que se celebra a la capital del Berguedà per Corpus. Aquest 2020 la pandèmia ha provocat que la ciutat no visqués les aglomeracions de cada any, les comparses no poguessin ballar i els plens no omplissin de foc la plaça de Sant Pere.

La Patum no s'ha celebrat per primera vegada des del 1938 però, en canvi, ha guanyat un espai per recollir l'essència d'aquesta tradició declarada Patrimoni de la Humanitat per la Unesco. La suspensió va desembocar amb la creació d'una **exposició al Convent de Sant Francesc** amb tota la comparseria de la festa però també textos explicatius, vestuari històric així com pel·lícules i fotos antigues.

Fins ara, els gegants, les guites, els nans vells i els nous, el tabal... es podien veure en un espai molt reduït denominat Casa de la Patum. La nova exposició del Convent de Sant Francesc, creada pels dissenyadors Salvador Vinyes i Sílvia Massana, és molt àmplia i, com a mínim es mantindrà fins al gener del 2021. A més, no es descarta que s'allargui en el temps i acabi sent l'embrió d'un espai expositiu permanent.

L'essència de la festa també es pot viure amb la **visita guiada "Espais de Patum"**. Una proposta que permet recórrer la plaça de Sant Joan, on s'inicien els tirabols de les passades del vespre; el carrer de la Ciutat, artèria principal del centre històric que connecta amb la plaça de Sant Pere així com la plaça de la Ribera, on es vesteixen els plens abans de convertir la plaça de Sant Pere en un infern de foc. "Espais de Patum" també és una visita per fer memòria històrica i repassar alguns dels personatges patumaires que han configurat la festa al llarg dels anys.

Més informació

Tota la informació de la Patum de Berga, declarada Patrimoni de la Humanitat per la Unesco.

Tren i Museu del Ciment al Clot del Moro. Foto: Oriol Molas / FGC

2. Tren del Ciment i Jardins Artigas: patrimoni industrial i modernisme

El **Tren del Ciment** permet fer un viatge fins a l'època de la revolució industrial. Es tracta d'un ferrocarril amb més de 100 anys d'història que unia l'antiga fàbrica de ciment Asland de Castellar de n'Hug amb Guardiola de Berguedà, des d'on enllaçava amb la línia cap a Berga i Manresa. El "carrilet", que es va recuperar el 2005 com a servei turístic, cobreix 3,5 dels 32 km d'aquest històric trajecte.

L'actual Tren del Ciment té quatre estacions que engloben patrimoni ferroviari, industrial i modernista. Comença el recorregut a l'estació de la Pobla de Lillet, als afores d'aquesta població de l'Alt Berguedà, on es pot visitar una interessant exposició amb material històric de la línia. El trajecte passa per la Pobla Centre, els **Jardins Artigas** –dissenyats per Antoni Gaudí i que són parada obligatòria- i acaba al **Clot del Moro-Museu del Ciment**, a l'antiga fàbrica de ciment Asland, ja al terme de Castellar de n'Hug.

La factoria, que va funcionar fins al 1975, és d'estil modernista i es caracteritza per les voltes catalanes i estructures de ferro forjat. És una visita molt interessant per a tota la família: tant la part que funciona com a centre d'interpretació com el recorregut per les restes de l'edifici, que per motius de seguretat s'ha de fer amb casc.

La fàbrica de ciment va ser fundada per l'important empresari barceloní Eusebi Güell. Va encarregar a Antoni Gaudí, el seu arquitecte de capçalera, la

projecció del **Xalet del Catllaràs** com habitatge pels treballadors i enginyers de les mines de carbó que alimentaven els forns de la planta. Durant la seva estada a l'Alt Berguedà, Gaudí es va allotjar a casa dels senyors Artigas, propietaris d'una de les tèxtils més potents. En agraïment a l'hospitalitat rebuda, els va regalar el disseny d'un jardí en un terreny davant la casa i la fàbrica tèxtil.

D'aquesta història van néixer els **Jardins Artigas**, obra on natura i arquitectura es fusionen en perfecta harmonia. Dos penya-segats i el riu Llobregat són els eixos de l'espai on destaquen dos ponts d'inconfusible estil gaudinià. Places, miradors, bancs, escultures i cascades completen un espai on els principals protagonistes són la vegetació, l'aigua i les pedres.

Més informació
Planifica el teu viatge consultant els webs del **Tren del Ciment**, el **Museu del Ciment** i els **Jardins Artigas**.

El jaciment paleontològic de Fumanya. Foto: Dinosaures de Fumanya

3. Fumanya: seguint els rastres dels dinosaures a l'Alt Berguedà

El **jaciment de Fumanya**, al terme municipal de Fígols, és un dels millors paratges del país per conèixer el patrimoni vinculat als dinosaures. Una explotació minera activa entre 1975 i 1986 va deixar al descobert un impressionant jaciment paleontològic amb més de 3.500 empremtes de

dinosaures d'uns 65 milions d'anys. És el jaciment europeu més extens amb petjades de sauròpode del Cretaci superior i un dels més importants a nivell mundial d'aquesta tipologia.

De fet, la relació entre els dinosaures i el carbó és directa: van desaparèixer fa 65 milions d'anys, a finals del Cretaci, que és el període en què es va formar el lignit i en el qual la formació geomorfològica dels Pirineus verticalitza el que havia estat una plana fluvial.

El Centre d'Interpretació dels Dinosaures de Fumanya forma part del Consorci Ruta Minera. El centre, des del qual es pot visitar una de les parets amb més empremtes de dinosaures, ha incorporat enguany una **peça única de 50 centímetres d'un titanosaure**, un dels dinosaures més "joves" d'Europa. Es tracta de l'empremta de la pell, on s'aprecien perfectament les escates, que va quedar impresa en fang poc abans d'extingir-se.

Fora del centre es pot visitar altres parets amb restes de dinosaures, així com diversos espais on es barreja el patrimoni geològic, paleontològic i miner. Destaca el **Museu de les Mines de Cercs** –que inclou l'accés a la galeria de Sant Romà amb unes vagonetes-. També val la pena la zona de coll de Pradell –a 1.600 metres d'altitud- amb diversos elements vinculats a l'explotació del carbó entre els quals el **Petit Tren de les Mines**, actualment fora de servei per una esllavissada.

Més informació

Planifica la visita consultant els webs de **Dinosaures Fumanya** i el **Museu de les Mines de Cercs**.

El Pedraforca des de Gisclareny, el municipi més petit de Catalunya. Foto: ACN

4. Pedraforca, la muntanya màgica

El **Pedraforca**, amb el permís de Montserrat, és la muntanya més emblemàtica i màgica de Catalunya. La seva presència és quasi hipnòtica tant des de bona part del Berguedà com des de comarques properes. Formada per dos pollegons i una enforcadura central, totes les vistes són recomanables però hi ha dos punts imprescindibles.

A peu de la carretera B-400, a prop de Saldes, hi ha el denominat mirador del Pedraforca. A més, un camí veïnal permet accedir amb cotxe al **mirador del Gresolet**. Està format per unes terrasses construïdes a una cinglera que ofereixen unes vistes espectaculars i panoràmiques del Pedraforca però també de la serra d'Ensija, la part oriental de la serra del Cadí i la vall del Gresolet. Recentment, s'ha construït una passera de fusta de 60 metres per permetre-hi l'accés a persones de mobilitat reduïda.

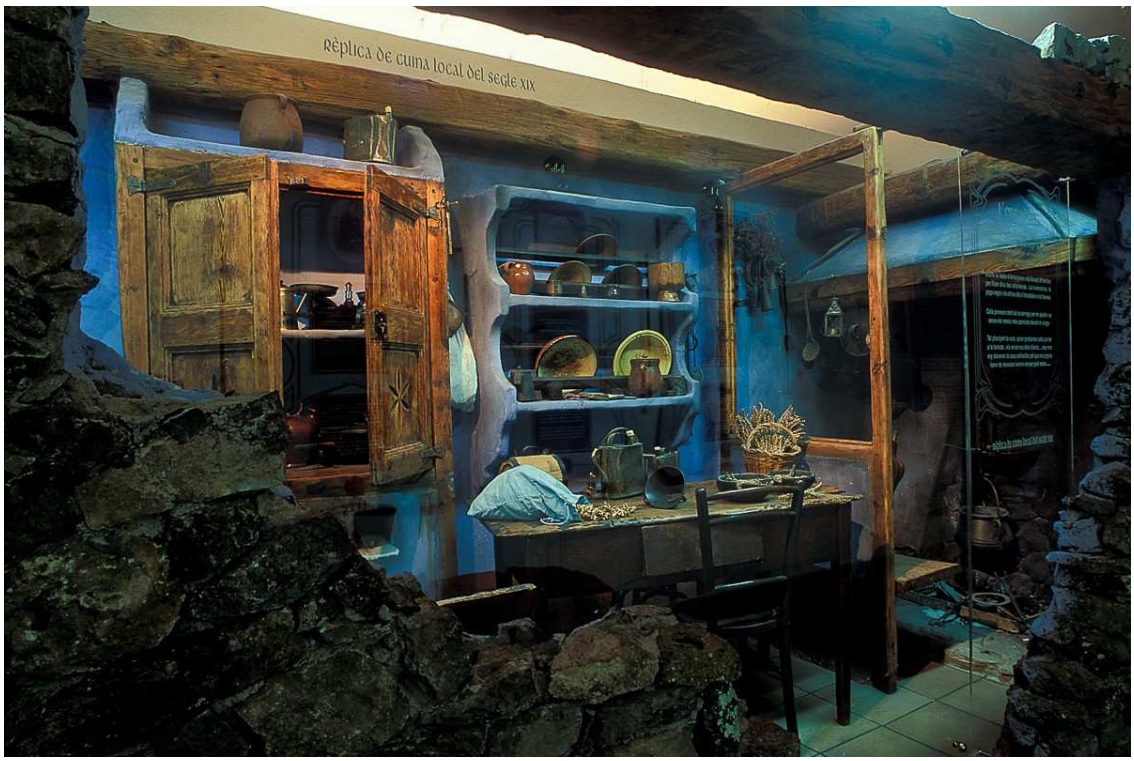
Des d'aquest punt, una caminada fàcil de poc més d'un quilòmetre ens permet arribar fins al refugi Lluís Estasen, construït el 1949 a la Jaça dels Prats, al peu de la muntanya. És un dels punts més habituals per iniciar l'ascens al cim –reservat a persones amb experiència- i un exemple de la tradició i el patrimoni vinculat a l'excursionisme a casa nostra. De fet, forma part de la famosa travessa **Cavalls del Vent** que inclou vuit refugis més del **Parc Natural del Cadí-Moixeró**.

El Pedraforca és molt més que alpinisme. Forma part de la Xarxa de Muntanyes Emblemàtiques del Mediterrani que ha impulsat el **projecte "Les 7 cares del Pedraforca"**. La mística se sosté en gran part per les llegendes que el vinculen a les bruixes i a la nit de Sant Silvestre, l'última de l'any. Són històries que parlen d'aquelarres i que justifiquen la forma tant singular de la muntanya. Amb bruixes o sense, la qualitat del cel de Saldes permet una foscor 30 vegades superior a l'àrea metropolitana i se'n pot gaudir a ull nu o des del recentment estrenat **Centre Astronòmic del Pedraforca**. De fet, el municipi ostenta el segell d'Espai amb Cel Nocturn de Qualitat.

Aquest ecoviatge, a banda de la muntanya i del cel, inclou l'aigua, les trementinaires –dones que es dedicaven a la recol·lecció d'herbes remeieres i a la seva comercialització arreu de Catalunya-, el carbó i els dinosaures, els càtars i trobadors així com l'**art de Picasso a Gósol**, que va trobar en aquest petit poble berguedà al peu del Pedraforca un dels seus refugis per inspirar-se.

Més informació

Descobreix totes les opcions de la muntanya màgica al **web del projecte "Les 7 cares del Pedraforca"**.

El Museu de les Trementinaires recull el llegat d'aquest ofici femení. Foto: Jaume Balanyà

5. Les trementinaires de la vall de la Vansa i Tuixent

Les **trementinaires** eren dones de zones de muntanya que es dedicaven a la recol·lecció d'herbes remeieres i olis essencials, l'elaboració de remeis i la comercialització d'aquests productes en masies i pobles de Catalunya al llarg d'unes rutes que eren recorregudes a peu.

Una de les zones trementinaires per excel·lència és la vall de la Vansa i Tuixent. Allà es pot conèixer aquest ofici ja desaparegut gràcies a un museu i a un jardí. I també imaginar el context d'on van sorgir: en ple èxode rural de mitjans del segle XIX va ser un mètode de subsistència aprofitant el coneixement de les plantes, les seves virtuts medicinals i els processos d'elaboració de remeis ancestrals adquirits per transmissió oral.

El seu nom el deuen a la trementina, el remei que més popularitat els va donar. Durant 100 anys va absorbir la major part de la població femenina de la vall en una història que va acabar al 1982 amb el darrer viatge protagonitzat per la Sofia d'Ossera. Marxaven un o dos cops l'any i podien ser fora des de tant sols uns dies fins a quatre mesos tot resseguint rutes molt fixes que passaven sobretot per masies

El **Museu de les Trementinaires** permet conèixer qui eren les trementinaires, quines herbes i remeis comercialitzaven i com organitzaven les seves rutes, sempre a peu, des de la vall de la Vansa i Tuixent, fins a les terres planes de l'interior i el litoral de Catalunya. L'entrada al museu també inclou la visita al Jardí Urbà de les Trementinaires, als mateixos carrers de Tuixent, així com el Jardí Botànic de les Trementinaires a les afores de la població. El darrer cap de setmana de maig se celebra una Festa i una Fira de les Tremetinaires, que la pandèmia ha obligat a ajornar fins al 2021.

Més informació

Tota la informació d'aquest antic ofici al **web del Museu de les Trementinaires de Tuixent**.

La catedral romànica de la Seu d'Urgell. Foto: Agència Catalana de Turisme

6. La Seu d'Urgell: l'única catedral romànica

A l'ombra dels Pirineus, la **Catedral de Santa Maria de la Seu d'Urgell** és l'única d'estil romànic del país que ha arribat fins avui i el millor exemple del poder del **Bisbat d'Urgell**. Les seves dimensions i l'estil italianitzant de la construcció també la converteixen en un testimoni singular de la Catalunya romànica.

L'actual edifici de la Catedral de Santa Maria de la Seu d'Urgell és el quart aixecat al mateix emplaçament. Es tracta de la reconstrucció que l'any 1090 va encarregar el bisbe Ot i que s'acaba a finals del segle XII. Tot i així, durant tres segles va quedar amagada sota capes de guix imposades durant el Barroc i va ser Josep Puig i Cadafalch qui va iniciar la recuperació de la seva aparença original, a partir de 1918.

El resultat és una construcció de pedra despullada d'ornamentació. Una talla policromada de la Mare de Déu d'Urgell, patrona de la ciutat, trenca l'austeritat interior i concentra les mirades. Es tracta d'una figura de fusta del segle XIII i s'amaga dins d'una petita absidiola. Al damunt, una rosassa del segle XV il·lumina l'altar major.

El claustre, majestuós, té més de 50 capitells ornamentats amb elements vegetals, homes i bestiari popular. A banda de l'arquitectura, el conjunt catedralici de la Seu d'Urgell sobresurt per custodiar una de les millors còpies

del famós *Beatus de Liébana* i un exemplar del *Beatus d'Urgell*, exposats al **Museu Diocesà**.

Més informació

Tota la informació de la Catedral de la Seu d'Urgell al **web del Museu Diocesà**.

Arsèguel, un poble al peu del Cadí. Foto: ACCAU / Albert de Gràcia

7. Arsèguel: capital catalana de l'acordió

Arsèguel, un petit poble de l'Alt Urgell al peu de la cara nord del Cadí, és la capital catalana de l'acordió diatònic. De fet, es considera el punt de partida de la recuperació del patrimoni musical vinculat a aquest instrument no només a Catalunya sinó també a l'Aragó i al País Valencià. Un fet que va molt vinculat al **festival que se celebra cada estiu des del 1976**, el primer de música popular dels Països Catalans i el certamen d'acordió diatònic més important d'Europa.

La presència d'aquest instrument va més enllà del festival a l'estiu i és permanent al llarg de l'any. El petit municipi, d'una vuitantena d'habitants dels quals menys de 60 viuen al nucli principal, disposa d'un Museu de l'Acordió molt vinculat impulsat per Artur Blascó, figura clau en la musica d'arrel tradicional del país. Instal·lat a l'Alt Urgell als anys 60 del segle passat, va ser un dels fundadors de la Trobada d'Acordionistes i de diversos grups com el Pont d'Arcalís.

El museu explica la històrica de l'acordió i la seva evolució arreu del mon amb referència especial a la seva relació amb la cultura tradicional i popular del Pirineu. Hi ha instruments des del 1840 a l'actualitat: melodions, concertines, bandonions, acordions diatònics, semidiatònics i cromàtics. A més, el poble disposa d'un equipament educatiu únic a Catalunya: l'Escola Folk del Pirineu, on es fan cursos, tallers, colònies i altres activitats vinculades a la música popular i tradicional.

Arsèguel es mereix una visita més enllà de l'acordió, sobretot per l'estampa del poble amb l'emblemàtica cara nord del Cadí de fons –sobretot quan està nevat-. També destaca l'església de Santa Coloma així com els orígens medievals del conjunt arquitectònic del nucli, un dels més ben conservats del Pirineu, amb cases de pedra, teula àrab i balcons de fusta. Del castell dels Cadell (segles XII i XIII) se'n conserven restes en murs de carrers i cases. A més, al nucli agregat del Pont d'Arsèguel es pot visitar la Fàbrica-Museu de Llana, una empresa tradicional de caire familiar on, entre d'altres màquines, es pot contemplar una espectacular filadora dissenyada el segle XVIII.

Vista des de l'interior d'un dels búnquers de Martinet. Foto: Josep Maria Montaner

8. Els búnquers de la Guerra Civil de la Cerdanya

Un dels elements del patrimoni vinculat a la memòria històrica més desconeguts pel gran públic és la denominada línia P. Aquest pla, oficialment conegut com a Organització Defensiva dels Pirineus, consistia en una barrera

per evitar que els maquis, l'Alemanya nazi o els aliats -depenent de l'època i les circumstàncies- penetressin en un territori espanyol governat per la dictadura franquista.

La línia P[irineus], construïda entre el 1944 i el 1948, estava formada per fortificacions militars, trinxeres i búnquers, dels quals 6.000 van ser construïts. La colossal obra defensiva ni es va acabar ni va entrar mai en servei i ràpidament va quedar obsoleta.

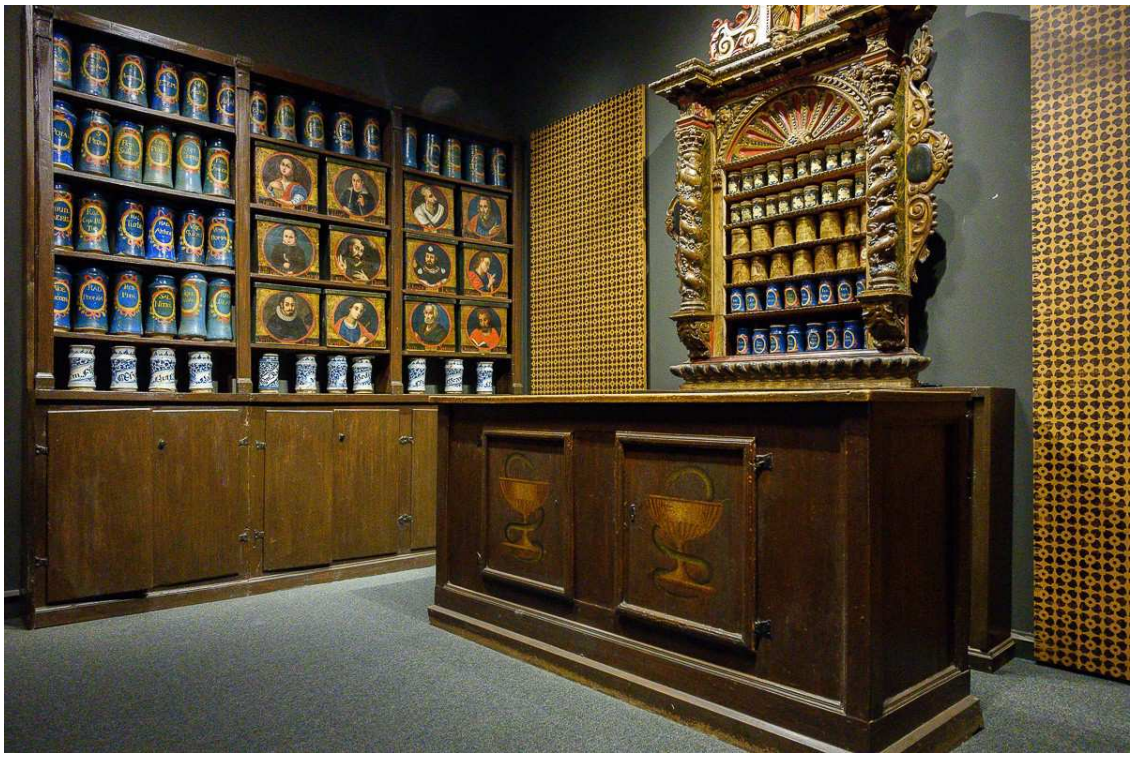
A Catalunya encara resten drets molts dels búnquers i altres edificacions de la línia P. La majoria no s'han recuperat però destaquen els de Martinet i Montellà –els més ben conservats del país-, els del bosc de la Rossa d'Arsèguel (Alt Urgell) i en punts del Pallars Sobirà com la Guingueta d'Àneu i la Vall de Cardós. Tots formen part de la **Xarxa d'Espais de Memòria del Memorial Democràtic**.

Els de la Cerdanya compten amb un espai de memòria i centre d'interpretació. El **Parc dels Búnquers de Martinet i Montellà** va néixer amb la voluntat de donar a conèixer la línia P. El centre es va plantejar com un lloc per experimentar i entendre un temps de guerres pensat per ser visitat acompanyat d'un monitor en bona part del recorregut.

A través d'un muntatge museogràfic innovador, basat en diferents audiovisuals, es comença la visita donant les claus al visitant per entendre el context històric. Un cop acabat l'audiovisual, cal equipar-se amb casc i llanterna per emprendre un recorregut ben senyalitzat i adaptat que transcorre per un camí de muntanya durant el qual es poden visitar un total de vuit fortificacions recuperades de diferents tipologies: punts de combat, punts d'artilleria… i endinsar-se fins i tot en un entramat de galeries subterrànies connectades entre si.

Més informació

Planifica la teva visita consultant el **web del Parc dels Búnquers de Martinet i Montellà**.

La Farmàcia Esteve de Llívia, una de les més antigues d'Europa. Foto: Josep Maria Montaner

9. La farmàcia de Llívia, una de les més antigues d'Europa

Com es preparaven les fórmules magistrals als segles XV, XVI o XVII? La **farmàcia de Llívia**, una de les més antigues d'Europa i la més antiga de Catalunya, desvetlla aquest misteri. Ja existia el 1415. Un dels primers propietaris va ser l'apotecari Jaume Esteve i la farmàcia es va mantenir a la família durant 23 generacions. Finalment, el 1942, Lleó Antoni Esteve la va tancar i en va confiar la custòdia a l'Ajuntament i, més tard, a la Diputació de Girona.

Des del 1981 els materials de la farmàcia formen part del Museu Municipal de Llívia. Es conserven el mobiliari, instruments de laboratori, preparats i fins i tot bocals de vidre del segle XIX. Destaquen unes caixes de fusta renaixentistes amb els retrats, pintats, de sants, savis apotecaris i doctors.

Amb tot, el més característic de la col·lecció són els albarels o pots de farmàcia de ceràmica de color blau cobalt. Els pots més petits, que acostumaven a contenir els productes més preuats o perillosos, es guardaven en el cordialer. Aquest moble del segle XVIII, policromat, és un dels elements més vistosos del conjunt. També es conserva la biblioteca que custodia, entre d'altres, el llibre de fórmules. L'espai de la farmàcia està contextualitzat per una sèrie de recursos audiovisuals i digitals.

Al **Museu Municipal de Llívia**, un enclavament a l'Alta Cerdanya sota administració francesa, també hi ha també una col·lecció d'arqueologia i altres objectes històrics: des de destrals del Neolític fins a terrissa medieval.

Més informació

Planifica la teva visita a la Farmàcia Esteve consultant el **web del Museu Municipal de Llívia**.

El Telecabina Cadí-Moixeró de la Molina. Foto: Oriol Molas / FGC

10. Telecabina Cadí-Moixeró, porta d'entrada al parc natural

Una de les vies més directes per accedir al parc natural és el **Telecabina Cadí-Moixeró** de la Molina. La gran estació de muntanya, al límit de la Cerdanya, el Berguedà i el Ripollès, fa pocs mesos va completar l'esperat projecte de fer-lo arribar fins al cim de la Tosa, a més de 2.500 metres d'altitud.

Es tracta d'una infraestructura que és història vida de l'esquí a Catalunya. El primer tram, en forma de "teleou", data de 1954 mentre que l'any següent es va posar en marxa un teleesquí fins a la cota més alta. El 1966 va ser el torn del segon tram del telecabina i de la construcció del **refugi del Niu de l'Àliga**, un dels nou de la travessa Cavalls del Vent i el més alt guardat del Pirineu Oriental.

L'ascens amb el telecabina, d'uns 20 minuts de durada, ja val la pena per si sol. Ara bé, el millor és la vista des del mirador del Niu de l'Àliga: el Pedraforca -una experiència inoblidable és la posta de sol-, la plana de la Cerdanya, el Puigmal, el Montseny, la Mola, Montserrat... i, en dies de gran visibilitat, fins i tot la Costa Brava i la torre de Collserola de Barcelona.

El telecabina s'ha convertit en una de les grans entrades al Parc Natural del Cadí-Moixeró. De fet, hi ha *packs* que afegeixen al viatge rutes guiades d'una hora i mitja o de quatre hores per aquest espai natural protegit. A més, es pot combinar l'ascens amb un bon dinar al Niu de l'Àliga, bona gastronomia a més de 2.500 metres d'altitud.

Més informació

Planifica el viatge amb el telecabina consultant els **webs de la Molina** i del **refugi del Niu de l'Àliga**.